

intellectual complicity (giving advice, instructions how to commit a crime or contribution to concealment of a crime) beforehand, voluntary refusal can be carried out either by prevention of crime commission, or by the prior notification of public authorities of the prepared crime or the crime which is being committed. If the accomplice has to carry out physical complicity in a type of providing with means or tools of crime commission or to eliminate obstacles, except the prior notification of the mentioned bodies, voluntary refusal can also consist in not commission of such ways of assistance to a crime.

Key words: voluntary refusal, complicity, accomplice, abettor, physical complicity, intellectual complicity.

УДК 343.353 (477)

А. Чернов

Проблемні питання визначення суспільно небезпечних наслідків самоправства

У статті досліджуються питання визначення та конкретизації змісту суспільно небезпечних наслідків самоправних дій у ст. 356 КК України. Встановлено, що поняття «значна шкода», як суспільно небезпечний наслідок самоправства, не містить нормативного визначення у нормах КК України, а також кількісного обрахування. За наслідками аналізу судової практики констатовано, що відповідне поняття не розкривається у судовій практиці вищих судових інстанцій України. Запропоновано критерії розмежування самоправства за ознаками суспільно небезпечного наслідку злочину з відповідним адміністративним правопорушенням.

Ключові слова: суспільно небезпечний наслідок, значна шкода, громадський та державний інтерес, адміністративне правопорушення, оціночне поняття, кримінально-правова кваліфікація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Законодавець при побудові кримінально-правових норм має на меті забезпечити охорону різноманітних аспектів суспільних відносин та визначити коло тих діянь, що будуть визнаватися суспільно-небезпечними, а отже, і кримінально караними. Виходячи із диспозиції ст. 356 КК України, самоправство визнається кримінально караним лише у тому випадку, коли такими діями була заподіяна значна шкода одному із таких видів охоронюваного законом інтересу: 1) інтересам громадянина; 2) державним інтересам; 3) громадським інтересам; 4) інтересам власника. При цьому законодавець не визначає у ст. 356 КК України поняття суспільно небезпечних наслідків самоправних дій у вигляді значної шкоди. Разом з тим, у ст. 186 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) встановлена адміністративна відповідальність за вчинення самоуправства, що не завдало істотної шкоди громадянам або державним чи громадським організаціям. Таким чином, розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за самоправство встановлене за ознакою настання/ненастання суспільно небезпечних наслідків. Крім цього, за спостереженнями Ю. А. Чаплинської, «у чинному КУпАП міститься понад 20 складів адміністративних правопорушень, об'єктивну сторону яких складають самоуправні (самовільні) дії» [1, с. 282]. Тому визначення розмежувальних ознак між ст. 356 КК України та ст. 186 КУпАП має значення і для встановлення наявності чи відсутності в діях особи складу таких адміністративних правопорушень.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблемними питаннями визначення суспільно небезпечних наслідків злочину взагалі, та визначення суспільно небезпечних наслідків у вигляді спричинення шкоди матеріального та нематеріального характеру, присвячені наукові праці П. П. Андрушка, П. С. Берзіна, Л. П. Брич, Л. В. Дорош В. Я. Тація, Є. Л. Стрельцова, В. О. Навроцького, М. І. Хавронюка, Ю. А. Чаплинської та інших. Проте, визначення змісту суспільно небезпечних наслідків кримінально караного самоправства не було предметом окремого дослідження.

Мета і завдання статті. Метою цієї статті є дослідження проблемних питань визначення змісту суспільно небезпечних наслідків кримінально караного самоправства та з'ясування розмежувальних ознак між адміністративною та кримінальною відповідальністю за вчинення самоправних дій.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На думку В. П. Тихого «норми кримінального права з їх точними і вичерпними ознаками складів злочинів та встановленими видами і межами покарань гарантують людей від необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності [2, с. 492]. Проте, ця теза є правильною та практично втілюваною лише у випадку дотримання вимог законності при побудові кримінально-правових норм, що встановлюють точні ознаки складів злочинів. На жаль, відсутність єдності термінології, невиправдане використання оціночних понять та неконкретизованість диспозицій кримінально-правових норм у багатьох випадках не надають можливість дійти висновку про точне і чітке формулювання ознак того чи іншого складу злочину. Серед таких можна назвати і диспозицію ст. 356 КК України.

Як уже було зазначено, кримінально каране самоправство розмежується із відповідним адміністративним правопорушенням за ознакою настання значної шкоди, тобто за ознакою настання суспільно небезпечних наслідків вчиненого діяння. Л. П. Брич зазначає, що «у випадку збігу описання діяння у складі злочину та відповідному адміністративному правопорушенню співвідношення між ними можна охарактеризувати як конкуренція норм як цілого і частини. В цих випадках склади адміністративних правопорушень є формальними, а злочинів – матеріальними. Критерієм відмежування є наявність або розмір суспільно небезпечних наслідків» [3, с. 86]. Оскільки наслідки розмежовують вид юридичної відповідальності, їх невизначеність у законі про кримінальну відповідальність наділяє правозастосовувача надмірними повноваженнями у сфері судового тлумачення таких розмежувальних ознак.

Зазначимо, що така проблема характерна не лише для розмежування відповідальності за самоправство. До прикладу, Д. О. Гармаш, аналізуючи співвідношення ст. 213 КК України та ст. 164-10 КУпАП, зазначає, що вони дублюються між собою, при цьому «недосконалість диференціації відповідальності на кримінальну і адміністративну обумовлюють перенесення цих проблем у сферу індивідуалізації відповідальності, тобто суб'єктом прийняття рішень стає не законодавець, а особа, яка цей закон застосовує [4, с. 128]. Отже, суспільно небезпечні наслідки самоправних дій мають бути конкретизовані з метою надання правозастосовувачу чітких орієнтирів для проведення кримінально-правової кваліфікації за ст. 356 КК України.

Зазначимо, що поняття «значна шкода» відноситься до оціночних понять у праві, якими на думку В. М. Косовича, визначається «закріплена у правовій нормі абстрактна характеристика соціальної значимості реальних або потенційних фактів, що має бути неодмінно конкретизована під час його застосування чи реалізації, завдяки чому забезпечується юридичне реагування держави на всі індивідуалізовані факти, яким властива зафіксована у юридичній нормі значущість» [5, с. 26]. При цьому суб'єкти кримінально-правової кваліфікації допускають найбільше помилок саме при кваліфікації за статтями Особливої частини КК України, що містять оціночну термінологію.

Варто звернути увагу, що поняття «значна шкода» необхідно розглядати у матеріальному та нематеріальному аспектах. Таким чином, це оціночне поняття, яке вміщує якісні та кількісні характеристики.

У юридичній літературі сформовані кілька точок зору на визначення поняття «значна шкода» при вчиненні самоправних дій. Як зазначає науковець Л. В. Дорош щодо визначення значної шкоди у ст. 356 КК України, «поняття значної шкоди є оціночним і вирішується у кожному конкретному випадку, виходячи з фактичних обставин справи» [6, с. 749]. У науково-практичних коментарях до КК України зазначено, що до нематеріальної значної шкоди при самоправстві потрібно відносити, зокрема, заподіяння шкоди здоров'ю особи, порушення політичних, трудових, житлових та інших конституційних прав і свобод людини і громадянина [7, с. 1016]. При цьому, «питання про те, чи є заподіяна шкода значною, вирішується в кожному конкретному випадку залежно від розмірів матеріальної шкоди, значущості порушення прав та інтересів тощо [8, с. 694].

Як уже зазначалось, розміри матеріальної шкоди, що визнається значною у ст. 356 КК України законодавчо не визначено. Проте у юридичній літературі обґрунтовуються розміри матеріальної шкоди при вчиненні самоправства. Так, на думку О. О. Дудорова «матеріальну шкоду при самоправстві слід визнавати значною, якщо вона у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (НМДГ). До нематеріальної значної шкоди при самоправстві потрібно відносити, зокрема, заподіяння шкоди здоров'ю людини, порушення політичних, трудових, житлових та інших конституційних прав і свобод людини і громадянина» [9, с. 889]. Таку ж позицію підтримує і М. Гапонюк [10]. Вважаємо недостатньо обґрунтованим такий висновок з огляду на відсутність визначення поняття значної шкоди у ст. 356 КК України. Також, очевидно, що застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією в частині

поширення тлумачення кількісних розмірів шкоди із приміток до інших статей Особливої частини КК України, не усувають правову невизначеність суспільно небезпечних наслідків самоправства.

На думку М. І Панова, «відносини і зв'язки структурних елементів кримінального права як системи виявляють себе на різних рівнях – на рівні порівняно укрупнених його елементів: Загальної та Особливої частин як систем; на рівні їх структурних елементів: інститутів, норм і структурних елементів останніх. Крім того, системний підхід не виключає, а навпаки, передбачає певні співвідношення і зв'язок юридичних понять і термінів, за допомогою яких законодавець визначає відповідний предмет правового регулювання та його структурні елементи [11, с. 312]. Якщо звернути увагу на системний аналіз норм Особливої частини КК України, то поняття «значна шкода інтересам громадянина, державним чи громадським інтересам або інтересам власника» не містить жодна інша стаття, окрім ст. 356 КК України. Щодо визначення зв'язків поняття «значна шкода» із іншими подібними поняттями, що визначають суспільно небезпечні наслідки у окремих статтях Особливої частини КК України, зазначимо, що поняття «значна шкода потерпілому» використане у ч. 3 ст. 185; ч. 3 ст. 186; ч. 2 ст. 189; ч. 2 ст. 190 КК України; поняття «значна шкода власнику земельної ділянки» використане у ч. 1 ст. 197-1 КК України; поняття «значна шкода» використане у ч. 2 ст. 361; ч. 2 ст. 361-1; ч. 2 ст. 361-2; ч. 3 ст. 362; ст. 363; ч. 2 ст. 363-1 КК України; поняття «значна майнова шкода» використане у ч. 2 ст. 258-5 КК України.

Виходячи з наведеного вважаємо, що зміст суспільно небезпечних наслідків у ст. 356 КК України повинен бути конкретизований шляхом судового тлумачення. Є. О. Письменський зазначає, що «наскільки юридичні формулювання логічно пов'язані та послідовні, конкретні й повні, чітко визначені та зрозумілі правозастосовцю, настільки правильним, однаковим і відповідним «духові» закону буде його застосування [12, с. 104]. Поняття «значна шкода», використане законодавцем у диспозиції ст. 356 КК України містить ознаки наскрізного поняття, що зустрічається у багатьох статтях Загальної та Особливої частин КК України, оскільки характеризує якісні та кількісні показники матеріальної та нематеріальної шкоди.

У науці кримінального права обґрунтована позиція про те, що наскрізні правові поняття мають охоплювати однаковий зміст, що сприяє їх системному тлумаченню та правильному застосуванню. Як наголошує В.О. Навроцький «послідовне дотримання правила, згідно з яким поняття позначені однаковими термінами, мають однаковий зміст, вказує на те, що законодавець у межах всього кримінального закону дотримується однакових підходів, орієнтує на дотримання законності у правозастосуванні та створює передумови для цього, оскільки забезпечується єдність законодавчого регулювання, досягаються єдині підходи у правозастосуванні, закон стає зрозумілим і передбачуваним» [13, с. 74-75]. Ми підтримуємо цю позицію з певними застереженнями. Очевидно, що визначення матеріальної шкоди при самоправстві у розмірі сто НМДГ, яке підтримують окремі науковці, визначено шляхом поширювального тлумачення примітки 2 до ст. 185 КК України, у якій визначено, що значна шкода у статтях 185, 186, 189 та 190 КК України визнається із врахуванням матеріального становища потерпілого та якщо йому спричинені збитки на суму від ста до двохсот п'ятдесяти НМДГ або ж примітки 3 до ст. 364 КК України. Щодо вартісних показників розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за умови визнання такої позиції щодо кількісного обрахування матеріальної шкоди, слід зазначити, що у 2015 році один НМДГ для обчислення шкоди, завданої злочином встановлено на рівні 609 грн. Таким чином у юридичній літературі пропонується для ст. 356 КК України визначити шкоду, яка заподіяна внаслідок самоправних дій, що перевищує сто НМДГ, тобто $609 \times 100 = 60\,900$ грн.

Виходячи з наведеного, вважаємо за необхідне доповнити ст. 356 КК України приміткою, в якій визначити поняття «значна шкода» для цілей цієї статті. Це обумовлено такими факторами: по-перше, поняття «значна шкода інтересам громадянина, державним чи громадським інтересам або інтересам власника» не містить жодна інша стаття, окрім ст. 356 КК України; по-друге, оціночне неконкретизоване поняття застосоване у простому складі злочину, що ставить під сумнів критерії криміналізації самоправства. Ми підтримуємо позицію М. Г. Жилкіна, який пропонує уникати використання оціночних понять в основних складах злочинів, розширюючи при цьому сферу їх включення у кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади злочинів [14, с. 78]. При цьому, на думку Н. О. Лопашенко, з метою уникнення порушення принципу законності у законодавстві про кримінальну відповідальність необхідною є конкретизація оціночних понять у самому законі. Оскільки неможливо надати їм стовідсотково повну характеристику, слід або законодавчо обмежити зміст оціночного поняття або встановити критерії, за якими практика могла б без труднощів визначити віднесення чи не віднесення, наприклад, суспільно небезпечних наслідків до складу злочину, не ставлячи під сумнів основи проведеної у цій частині криміналізації [15, с. 62].

Таким чином, з метою законодавчого визначення поняття «значна шкода» у матеріальному аспекті пропонуємо доповнити ст. 356 КК України приміткою, відповідно до якої під значною шкодою у ст. 356 КК України, якщо вона полягає якщо вона полягає у завданні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує НМДГ. Такі доповнення нададуть можливість забезпечити чітке розмежування між адміністративним та кримінально караним самоправством за кількісним критерієм.

Щодо визначення критеріїв нематеріальної значної шкоди інтересам громадянина, державним чи громадським інтересам або інтересам власника при самоправстві, необхідно враховувати рекомендаційні роз'яснення, викладені у п. 6 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. № 15 «Про судову практику в справах про перевищення влади або службових повноважень» стосовно з'ясування істотної шкоди нематеріального характеру для службових злочинів. Так, судам слід враховувати, що «якщо шкода полягає у заподіянні суспільно небезпечних наслідків нематеріального характеру, питання про її істотність вирішується з урахуванням конкретних обставин справи. Зокрема, істотною шкодою можуть визнаватися порушення охоронюваних Конституцією України чи іншими законами прав та свобод людини і громадянина (право на свободу й особисту недоторканність та недоторканність житла, виборчі, трудові, житлові права тощо), підриг авторитету та престижу органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, порушення громадської безпеки та громадського порядку, створення обстановки й умов, що утруднюють виконання підприємством, установою, організацією своїх функцій, приховування злочинів» [16].

Також у випадку, коли шкода завдана інтересам громадянина, державним чи громадським інтересам або інтересам власника сукупно матеріального та нематеріального характеру, при цьому шкода матеріального характеру менше, ніж сто НМДГ, доцільно застосовувати правило кваліфікації, відповідно до якого загальна шкода може визнаватись значною навіть у випадку, коли зазначені збитки не перевищують сто НМДГ, враховуючи настання окремих суспільно небезпечних наслідків нематеріального характеру.

Крім цього, важливим є з'ясування питання про те, яким інтересам ст. 356 КК України надає кримінально-правовий захист. У постанові судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 07 листопада 2014 року зазначено, що «під законними інтересами слід розуміти інтереси, які забезпечуються нормами закону (до яких можна застосувати нормативний критерій), а також ті, що не суперечать чинному законодавству. Згідно з роз'ясненнями, які містяться в рішенні Конституційного Суду від 01 грудня 2004 р. № 18-рп/2004, незаконний інтерес, на відміну від правоохоронюваного, не захищається ні законом, ні правом і не повинен задовольнятися чи забезпечуватись ним» [17]. Такий висновок Верховного Суду України є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності відповідну норму закону, та для всіх судів України.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, вважаємо, що визначення поняття «значна шкода інтересам громадянина, державним чи громадським інтересам або інтересам власника» повинно бути конкретизовано як в ст. 356 КК України шляхом визначення розміру матеріальної шкоди, так і у рекомендаційних роз'ясненнях вищих судових органів, та обов'язкових висновках Верховного Суду України щодо конкретизації цього поняття у виді нематеріальної шкоди з метою забезпечення правової визначеності закону України про кримінальну відповідальність у цій частині. Отримані висновки сприятимуть подальшому дослідженню способів з'ясування змісту суспільно небезпечних наслідків самоправних дій та розроблення відповідних законодавчих змін та правил кримінально-правової кваліфікації за ст. 356 КК України.

Джерела та література

1. Чаплинська Ю. А. Самоуправство в КУпАП та КК України: проблеми розмежування / Ю. А. Чаплинська // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 4. – С. 281-287.
2. Тихий В. П. Кримінально-правова охорона прав і свобод людини і громадянина та підстава кримінальної відповідальності / В. П. Тихий // Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Луганськ, 20-21 травня 2011 р.). – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – С. 489-495.
3. Брич Л. П. Роль діяння у відмежуванні складів злочинів від складів адміністративних правопорушень / Л. П. Брич // Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Луганськ, 20-21 травня 2011 р.). – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – С. 85-90.

4. Гармаш Д. О. Кримінальна відповідальність за порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом: підстава криміналізації і склад злочину / Д. О. Гармаш. – Х.: «ФІНН», 2011. – 184 с.
5. Косович В. Формально невизначені терміни як засіб правового впливу / В. Косович // Вісник Львівського університету. – Серія Юридична. – Вип. 50. – 2010. – С. 25-31 с.
6. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х.: Право, 2013. – Т. 2: Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та допов. – К.: Юридична думка, 2012. – 1316 с.
8. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар. Видання восьме, перероблене та доповнене / Відп. ред. Є. Л. Стрельцов. – Харків: Одісей, 2012. – 904 с.
9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К.: Кантон, 2001. – 1104 с.
10. Гапонюк М. Самоправство... Хто та за що повинен відповідати / М. Гапонюк / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jurblog.com.ua/2014/10/samopravstvo-hto-ta-za-scho-povinen-vidpovidati>.
11. Панов М. І. Системність кримінального права і проблеми удосконалення кримінального законодавства / М. І. Панов // Кримінальний кодекс України: 10 років очікувань: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозиуму, 23-24 вересня 2011 р. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. – 2011. – С. 311-317.
12. Письменський Є. О. Звільнення від покарання та його відбування: проблеми вдосконалення кримінального законодавства / Є. О. Письменський // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2011. – № 11. – С. 104-110.
13. Навроцький В. О. Наскрізнi кримінально-правові поняття / В. О. Навроцький // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 жовтня 2011 р. / редкол. В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2011. – С. 73-77.
14. Жилкин М. Г. Уголовно-правовая оценка последствий преступлений в сфере экономической деятельности: дисс. канд. юрид. наук / М. Г. Жилкин. – М.: б.и., 2001. – 249 с.
15. Лопашенко Н. А. Уголовная политика / Н. А. Лопашенко. – М.: Волтерс Клувер, 2009. – 608 с.
16. Про судову практику в справах про перевищення влади або службових повноважень: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. № 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03>.
17. Постанова судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 07 листопада 2014 р. Справа № 5-47 кс-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/01E7908CD6A3ACDBC2257C92003A43BF](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/01E7908CD6A3ACDBC2257C92003A43BF).

Чернов А. Проблемные вопросы определения общественно опасных последствий самоуправства. В статье исследуются вопросы определения и конкретизации содержания общественно опасных последствий самоуправных действий в ст. 356 УК Украины. Установлено, что понятие «значительный ущерб», как общественно опасное последствие самоуправства, не содержит нормативного определения в нормах УК Украины, а также количественного расчета. По результатам анализа судебной практики констатировано, что соответствующее понятие не раскрывается в судебной практике. Предложены критерии разграничения самоуправства по признакам общественно опасного последствия преступления с соответствующим административным правонарушением. С целью законодательного определения понятия «значительный ущерб» в материальном аспекте предлагается дополнить ст. 356 УК Украины примечанием, согласно которого под значительным вредом, если он заключается в причинении материального ущерба, считается такой вред, который в сто и более раз превышает необлагаемый минимум доходов граждан. Определение понятия «значительный ущерб интересам гражданина, государственным или общественным интересам или интересам владельца» должно быть конкретизировано и по нематериальным формам общественно опасных последствий в целях обеспечения правовой определенности закона Украины об уголовной ответственности.

Ключевые слова: общественно опасное последствие, значительный ущерб, общественный и государственный интерес, административное правонарушение, оценочное понятие, уголовно-правовая квалификация.

Chernov A. Problematic Issues of Definition of Socially Dangerous Consequences of Arbitrariness. In the article questions of definition and specification of the content of socially dangerous consequences of arbitrary actions in the article 356 of the Criminal Code of Ukraine have been investigated. It has been established that the concept of «significant damage» as socially dangerous consequence of

arbitrariness, does not contain normative definition in norms of the Criminal Code of Ukraine, and quantitative calculation either. According to the results of the analysis of court practice it has been noted that the corresponding concept is not revealed in court practice. Criteria of differentiation of arbitrariness according to signs of socially dangerous consequence of a crime with the corresponding administrative offence have been suggested. For the purpose of legislative definition of the concept of «significant damage» of material aspect it has been offered to supplement the article 356 of the Criminal Code of Ukraine with the note according to which considerable harm, if it implies causing material damage, means such harm which in hundred and more times exceeds free minimum of the income of citizens. Definition of the concept of «significant damage to interests of the citizen, state or public interests or interests of the owner» also has to be concretized according to immaterial forms of socially dangerous consequences for ensuring legal definiteness of the law of Ukraine on criminal responsibility.

Key words: socially dangerous consequence, significant damage, public and state interest, administrative offence, estimated concept, criminal and legal qualification.

УДК 343(477)(094.4)

А. Шаркова

Необхідність законодавчого визначення понять «безпосередньо» та «щойно» при вирішенні питання про затримання особи в порядку статті 208 КПК України

На підставі аналізу положень чинного КПК України у статті розглянуто проблемні аспекти здійснення затримання уповноваженою службовою особою на підставі ст. 208 КПК України у контексті визначення та розуміння понять «безпосередньо» та «щойно» у п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України. На підставі викладеного у статті та беручи до уваги наявність складнощів у тлумаченні та розумінні понять «безпосередньо» та «щойно» при затриманні особи, підозрюваної у вчиненні злочину, на підставі п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК, автор наголошує на тому, що вирішення проблеми розуміння понять «щойно» та «безпосередньо» шляхом прийняття Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ відповідних узагальнень судової практики та інформаційних листів є вимушеним та вкрай необхідним кроком. Автором обґрунтовано та зроблено висновок про необхідність подолання прогалини у визначенні вказаних термінів шляхом законодавчого закріплення їх понять.

Ключові слова: кримінальне процесуальне затримання, визначення понять «щойно» та «безпосередньо», затримання уповноваженою службовою особою.

Постановка наукової проблеми та її значення. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) є досить прогресивним та сучасним законом, який вмістив в собі як наукові розробки у сфері кримінального процесу, так і правозастосовну практику національних судів та Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Як уже неодноразово зазначалося, сферою, де найбільш ймовірним є порушення прав людини, є сфера застосування кримінального процесуального примусу, зокрема, порядок кримінального процесуального затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, без ухвали слідчого судді, суду. Саме тому в КПК України 2012 р. досить детально врегульовано та кардинально реформовано інститут затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину. Однак наукові дослідження та аналіз практики застосування кримінального процесуального затримання свідчить про деякі проблемні аспекти правомірного здійснення затримання у кримінальному провадженні у контексті розуміння та визначення понять «щойно» та «безпосередньо» при здійсненні затримання уповноваженою службовою особою на підставі ст. 208 КПК України.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Кримінальне процесуальне затримання є предметом дослідження багатьох науковців, серед яких О. І. Білоусов, В. В. Вапнярчук, В. М. Григор'єв, І. М. Гуткін, Ю. М. Грошевий, А. Я. Дубинський, Дж. МакБрайд, В. Т. Маляренко, І. Л. Петрухін, М. А. Погорецький, С. М. Смоков, В. М. Трофименко, Л. Д. Удалова, О. Г. Шило. Однак питанню визначення понять «безпосередньо» та «щойно» при затриманні особи, підозрюваної у вчиненні злочину, на підставі п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України приділяється недостатньо уваги науковців у сфері кримінального процесу, що зумовлює необхідність комплексного аналізу інституту затримання у